

SZADAI HELYISMERETI TANÖSVÉNY



2. SÉTA

Tóth Évi

SÉTA SZADA KÖZPONTJÁBAN

Kedves sétáló barátunk!

Tudnivalók indulás előtt:

- Az útvonal hossza:
1000 méter
- A bejáráshoz szükséges idő:
kb. 45 perc
- Az útvonal kerekesszékekkel és babakocsival is jól járható
- Sétánk a Dózsa György út mentén halad, ezért mindenképpen olyan időpontot javasolt választani, amikor kisebb forgalommal lehet számolni. Hétköznap az esti órákban, szombaton, illetve vasárnap a kora délutáni órákban és ünnepnapokon zavartalanabb lehet a kikapcsolódás.

Állomások:

1. Tájház
2. A régi kocsmá (Halftone nyomda)
3. Főtér
4. Lidianna emlékkút
5. Polgármesteri Hivatal
6. A régi Hitelszövetkezet székháza (Mini Bölcsőde)

Szeretettel köszöntelek benneteket a **Szadai helyismereti tanösvény** második sétáján!

Ezúttal Szada központjában barangolunk, melynek során megidézünk Szada 19. század végi és 20. század eleji faluképét, és megismerjük legrégebbi épületeinek történetét.

Találkozunk majd olyan hajdan élt személyekkel is, akik alakították a falu életét, és emléküket egy-egy épület vagy legenda még ma is őrzi.

Ha kíváncsiak vagytok rá, milyen volt az élet Bíróék kocsmájában, milyen szálak fűzték Erzsébet királynét kis falunkhoz, vagy hogy a Szadai Hitelszövetkezet megalapítása milyen fellendülést hozott településünk életébe, tartsatok velem!

Kellemes kikapcsolódást kíván:

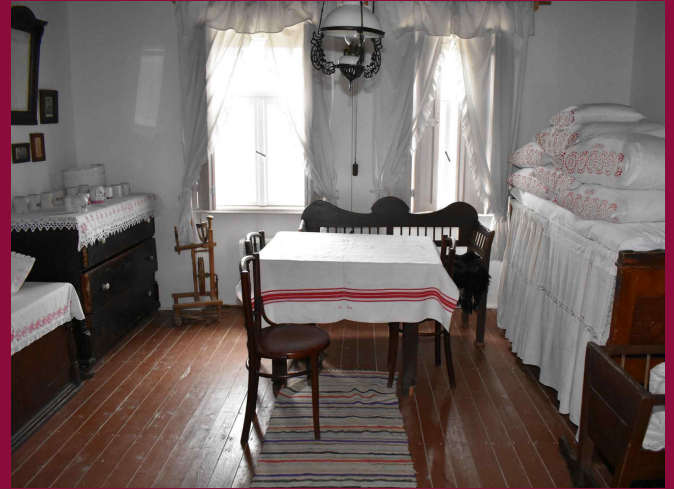
Tóth Évi

1. állomás

A Tájház

A séta kiindulópontja és első állomása a Tájház, ami egy olyan múzeum, mely Szada letűnt hagyományos életének tárgyait mutatja be életszerűen egy parasztportán. Magyarországon mintegy 300 tájház van, szakmai háttérrel a Szentendrei Skanzen nyújt nekik. A Dózsa György út 41. alatt álló ingatlan eredetileg a Czeglédi család tulajdonában volt, a Szadai Tájház ezen a portán 2009-ben nyílt meg, a benne kiállított tárgyakat az 1970-es évektől gyűjtötték.

Az eredeti épület a 19. század utolsó harmadában épült, de sokszor korszerűsítették, alakították lakói. Az U alakú épületegyüttes beosztása megfelel a hagyományos parasztház beosztásának. A főépületében az utca felé esik az „első szoba”, amely a konyhával együtt egy református középparaszti család berendezését tartalmazza. A konyhából jobbra nyílik a hátsó szoba, ahol napközben tartózkodott a család. Itt ma időszaki kiállításokat rendeznek be. A következő, tornácról nyíló helyiség a kamra, melyet a padlásfeljáró követ, ide rendezték be Fábi József cipésmester műhelyét, aki édestestvére volt a ház egykori gazdasszonyának.



Az első szoba

A nyitott hátsó részben mezőgazdasági eszközöket lehet megtekinteni, míg az épület jobb szárnya egy ma is bármikor működésre bírható kovácműhelynek ad otthont. A használatban lévő eszközök nagy része Tóth Sándor kovácmestertől származik, de nagyon sok tárgy van a Bartl-kovácműhelyből is.

A régi nyári konyha helyén alkotóműhely működik, ahol Dulai Sándorné, a szadai fehérhímzés szakértője vezet kézműves foglalkozásokat. Érdekessége ennek a helyiségnek, hogy bár zöld zsalugáteres ablakát újonnan csináltatták, azt pontosan egy régi szadai ház ablaka után mintázták.

A Tájház alapítója Cziberéné Szító Mária, halála utána a múzeum vezetője Novák Lászlóné, Gréti néni lett, a gyűjtemény kezelője pedig Galambos Gáborné, Ilonka néni.

A Szadai Tájház állandó és alkalmi rendezvényein lehetőség van az intézmény történetével és gyűjteményével közelebbről is megismerkedni, de előzetes bejelentkezés alapján is szívesen fogadják a látogatókat.

Következő állomásunk a régi kocsmá lesz, melynek épületében ma nyomda működik. A Dózsa György úton átkelve, a falu főtere felé vesszük az irányt, és a Halftone nyomdánál meghallgathatjuk Szada első cseréptetővel fedett házának történetét.

**Telefonszámok a
bejelentkezéshez:**

+36 20 487 68 08

+36 30 464 58 07

Bíróék kocsmája

Bíróék kocsmájának történetét Varga-Farkas Edit Sára jegyezte le idős szadaiak elmondása alapján, elsősorban erre a gyűjtésre támaszkodva tudom veletek is ismertetni.

A mai nyomda épületéről a legkorábbi dokumentum egy képeslap, amit az akkori tulajdonos, Keppich Mór adott ki 1905-ben. Akkoriban már vendéglőként működött, de később Rosenberg fűszerüzlet is volt a neve. Ha megnézzük a képet, láthatjuk, hogy az épület szinte ma is ugyanúgy néz ki, mint akkoriban, annyi különbséggel, hogy látszik rajta a két bejárat. A legtöbbet abból az időszakból tudhatunk róla, amikor Bíróék az egyik felében húsboltot, a másikban pedig kocsmát működtettek, mert még éltek közöttünk olyanok, akik erről a korszakról mesélni tudtak.

Az üzlet akkori címe Szada Fő út 6. volt, és azt tartották róla, hogy pont Szada arany metszésében épült, ezért középnek is hívták. Állítólag ez volt az első cserepes ház Szadán, körülötte mindenhol zsúpos és nádfedeles házak álltak. Vélhetően ennek a kocsmának a tágas udvarán táboroztak Radnóti Miklósék 1940-ben öt napot, amikor Veresegyházról Szadára hajtották, innen pedig Gödöllőre, ahol marhavagonokba terelték őket.



Tipp: hallgassátok meg a 3. podcastot, a vonatkozó részleteket Radnóti Miklós naplójából!

A hangfelvétel az alábbi linken található:
<https://szada.hu/seta-szada-kozpontjaban>



Fő utca Keppich Mór vendéglőjével (1905 körül)

A kocsmá tulajdonosa Bíró Béla volt, akinek 1946-ban bekövetkezett halála után fiatal, akkor 40 éves felesége vette át az üzletet, és egészen 70 éves koráig vezette. Kedden zárva volt, rendszeren reggel hatkor nyitott (télen 7-kor), délben bezárt, és délután 4 órakor nyitott újra. Aratás vagy nagyobb mezőgazdasági munkák idején Bíró néni már kora hajnalban kikészített az ablakba egy üveg pálinkát, poharakat, és a földekre igyekvők kiszolgálhatták magukat, majd estefelé a munkából jövet betértek, és becsületkassza-alapon kifizették a hajnalban elfogyasztott pálinkát. A kocsmában pálinkát, bort és sört árultak.

Az italok hűtését jéggel oldották meg. A kert végében volt a jégverem. Szadán a legeltetési bizottság tulajdonában volt az úgynevezett Páskom, ez a Mogyoródra vezető út jobb oldalán elterülő egykori legelő a falu végén, ahol a „két Jancsi-tó” is volt. Ezeket a tavakat Szada egykori kanásza, Virág János ásta, mélyítette ki a 20. század elején, egy-egy vizenyős, mocsaras területen. Az egyiknek van természetes forrása is. Régen nagy vízmennyiségű tavak voltak, napjainkban komoly kotrási munkát igényelne a rendbehozásuk. Ez a két tó látta el jéggel a kocsmát. A téli munkák kezdete a nádvágás volt, utána következett a jégkitermelés. Kézi erővel, kampókkal végezték, és lovas kocsikkal szállították őket a Fő út 6-ba. A jégtömböket csúszdán csúsztatták le a jégverembe, ahol a férfiak baltával összezúzták őket, ugyanis így jobban tömörödtek, és lassabban olvadtak. A jeget megközelítőleg 2 méteres szalma réteggel szigetelték. A jégverem körül akácfákat ültettek, hogy mindig árnyékban legyen. A bort a bádogborítású pult részben hűtötték, a sör és a szódavíz egy spirálalakú csövön jött fel, miközben a jég lehűtötte. Akkoriban nem volt vezetékes víz, a kútról húzták, de mindig akadt valaki a vendégek között, aki segített ebben Bíró néninek.

Szintén ez a hátsó udvar adott helyszínt a falu legnagyobb mulatságainak, a báloknak, a búcsúnak, szüreti vigasságoknak. Sok fiatal itt ismerkedett meg későbbi férjével, feleségével. Aki nem a táncot ropta éppen, az a kuglipályán tehette próbára ügyességét.

A háború alatt a németek és az oroszok is tábori postának használták az épületet, míg Bíró néniék a pincében húzták meg magukat. Amit tudtak, a disznóól alá elásták, de az ásásban segítők rájárogattak, megdezsmálták a készletet.

A 60-as 70-es években az egész házat ismét vendéglővé alakították, ma a CO-OP Hungary Zrt. tulajdonában van. Aki szívesen olvasna még több érdekességet Bíróék kocsmájáról, a kiegészítő anyagok között letöltheti Edit írását teljes egészében, igen élvezetes olvasmány!

Most utunkat a Főtér felé vesszük, ahol felidézzük, hogy milyen is lehetett a falu központja a régiségben, és megcsodáljuk Kun Éva keramikus művész köztéri alkotásait is.

A Főtér látványa a 19. század végén és a 20. század elején

A Fötéren állva archív fotók alapján teszünk kísérletet arra, hogy felelevenítsük, hogyan is nézhetett ki a falu központja a 19. század végén és a 20. század elején.

Amolyan paraszti miliő jellemzi a falu központi részét, városias, polgári jellegük csak a középületeknek van. Ezek kivételével szinte minden ház szalma- vagy nádtetős, a cserépfedeles házak csak az 1930-as, 40-es években jelennek meg nagyobb számban.

Lóczy Lajos 1886-os munkájában, melyben egy akkor történt szadai földcsuszamlás hátterét elemzi, pontos képet kapunk Szada természetföldrajzáról is. Ebből kiemelve szeretném megemlíteni a tőlünk délre húzódó Mélyárkot, amely kelet-nyugati főirányban fut keresztül a településen, összegyűjtve még további négy árok vizét. Tulajdonképpen a térről levezető lépcső folytatása, amely a Székely Bertalan út felé vezet, egy oldalárok, amely derékszögben torkollik a főágba, oldalaikon pedig még ma is látható, hogy több forrás is szivárog.

A régi központban álló házakat homokos, saras, egyenetlen utcákon állva képzeljük el, körülöttük mindenütt buja növényzet, megtűzdelve fűz- és akácfákkal, illetve olyan hatalmas jegenyefákkal, mint amiből a Mélyárokban kettő még ma is áll. Ott, ahol most a játszótér és a szökőkút van, egykor a községháza állt, később pedig egészen sokáig, még a 80-as években is postahivatal működött ugyanebben az épületben.

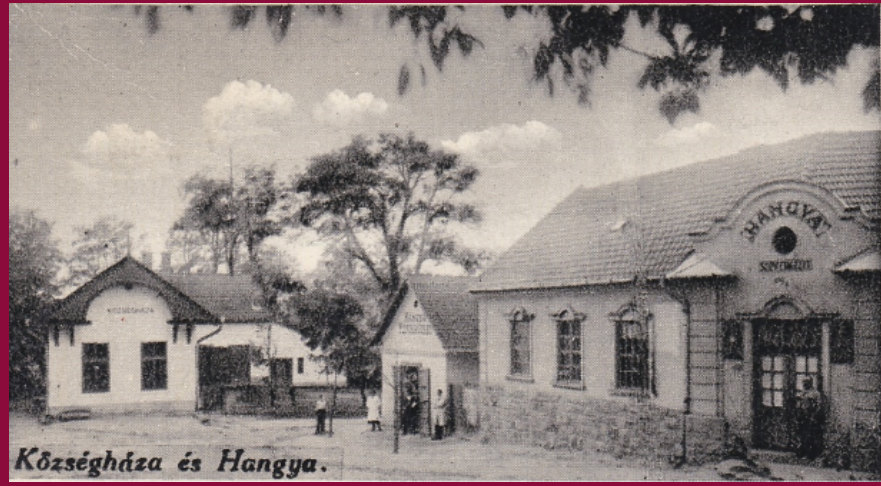


A kép bal oldalán a községháza, középen pedig a Hangya Szövetkezet régi épülete látható (1917)

3.
állomás

1917-ben a mai Posta közel párhuzamosan is állt egy kis házikó: a régi fotók tanúsága szerint ez volt a Hangya Szövetkezet székháza, ami az 1950-es években már húsboltként működött.

1930 körül a mai Coop épülete adott otthont a Hangya Szövetkezetnek, aminek az volt a küldetése, hogy érvényesítse a termelő gazdák érdekeit, szociális segítséget nyújtson az arra rászorulóknak.

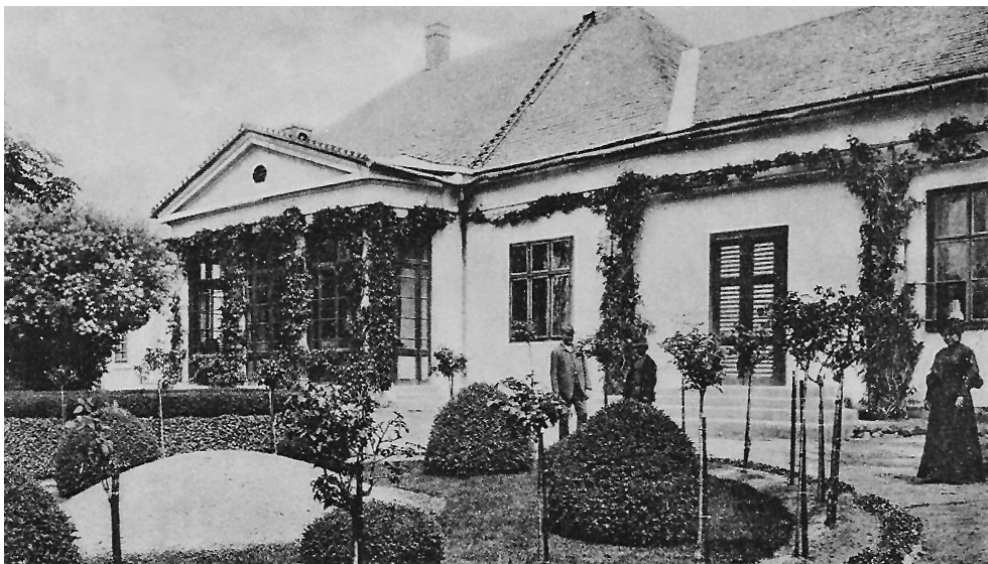


Község-háza és Hangya szövetkezet (1930 körül)



Bagolyvár a dombtetőn

Ha észak felé tekintünk, lelki szemeink elé tárul Korizmics Antal gyönyörűen gondozott, barokkos díszkertje és mögötte a beépített tornácos kastély, hol a ház urának szadai tartózkodása alatt élénk társadalmi élet folyik, az itt rendezett multságokon talán hajnalig húzzák a domonyi cigányok a talpalávalót. S melynek két holdas kertje a Várdombig felfut, oda, hol a romszerű építmény, a Bagolyvár tornyosul, s melynek nyugalját - a legenda szerint - olykor még Erzsébet királyné is élvezte. Innen származik könyvtárunk elnevezése.



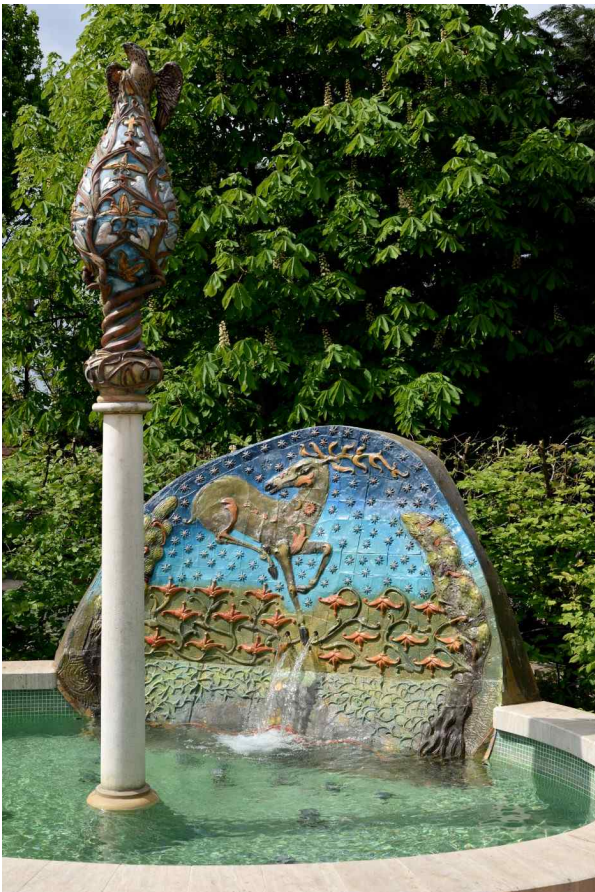
Korizmics Antal kastélya, ma Faluház (1905 körül)

3.

állomás



Szada régi tűzoltó kocsija



Tőlünk nyugatra, a posta mögötti parkolóban egykor a tűzoltóság által használt helyiség állt. Felállításához több alkalommal jótékonyági mulatságot rendeztek a helyi urak, de korabeli sajtóhírek szerint a császártól, Ferenc Józseftől is kapott az önkéntes tűzoltó egyesület pénzdományt. Nagy szükség is volt rá, ugyanis legalább három hatalmas pusztítást okozó tűzvészről van tudomásunk. Szada egykori tűzoltóberendezése ma egy komjátí magángyűjteményben van. Később a mai Ezüstkehely patika épülete is tűzoltószerterként működött egy ideig.



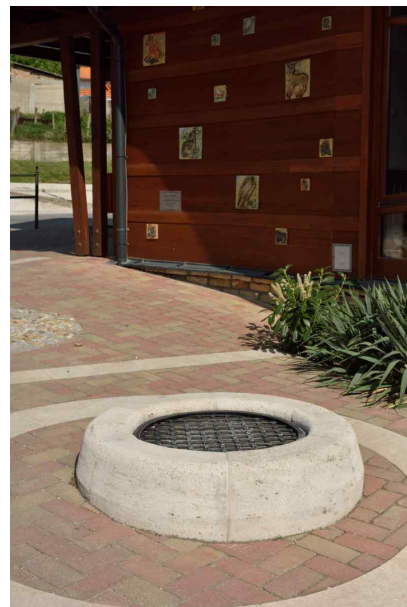
Most induljunk el a Posta közön az új óvoda felé, melynek sarkán elmesélem nektek, hogy miért állítottunk emlékkutat egy szadai parasztasszony emlékére? Mielőtt azonban utunkat tovább folytatjuk, vessünk még egy pillantást főterünk ékességeire, Kun Éva Ferenczy Noémi-díjas keramikus köztéri alkotásaira: a Turul-Életfára, a csodaszarvast ábrázoló szökőkútra és a Faluház homlokzatán látható angyalos címerre.

4.

állomás

A Lidianna emlékkút

A Székely Bertalan Óvoda-Bölcsőde sarkán egy nagyon szép jelkép, "Az anyaság és dajkaság tiszteletére" állított emlékkút látható. Nevét Legéndi Juliannáról és leányáról Lídiáról kapta: előbbi szoptatós dajkája volt Mária Valéria királykisasszonynak, míg utóbbi így tejtestvérévé lett. A szadaiak a mai napig is büszkék arra, hogy Erzsébet királyné szadai menyecske személyében választott dajkát leányának. Korabeli sajtóhírek szerint a kapcsolat az elválasztás után sem szakadt meg, volt, hogy a királyné átlovagolt Gödöllőről Szadára, „benézett Legéndi Lidi szüleinek udvarára, elkérdezősködött állapotukig, Lidi férjéről, gyermekéről, s negyedórai barátságos beszélgetés után, gazdagon megajándékozva őket, nyájasan búcsút vett tőlük s hazalovagolt.” (A hon, 1881. szeptember 29., 267. szám)



A kútkáva helyén az óvoda építése előtt egy gemeskút állt



Most északi irányba indulunk el, következő, 5. állomásunk a Polgármesteri Hivatal épülete lesz, melynek története 1871-ig nyúlik vissza.

5.

állomás

A Polgármesteri Hivatal

A Polgármesteri Hivatal épülete **1871-ben** iskolának épült gr. Pejacsevich János (1803-1885) jóvoltából. Az eredetileg két tanteremmel bíró községi iskola bal szárnyában volt a tanítói lak, melyhez tartozott egy pince, padlás és még egy kis konyhakert is. 1914-ben, a világháború idején, az akkor már három nagy teremmel rendelkező iskolát katonai kórházzá alakították, benne Mátis Mártonné református tiszteletes asszony és két nőtársa akkor 42 sebesültet ápolt. A harcfronton megsebzettek lelkét lelkipásztor férje gyógyította, aki több ízben élelmiszer- és pénzgyűjtést szervezett a katonák ellátására.

Az 1950-es években több helyszínen is folyt a tanítás: a községi iskola mellett, a Rákóczi utca túloldalán álló ház hátsó helyisége is tanteremként szolgált, míg az utcafronton az igazgató szolgálati lakása volt. Használták még azt a tantermet is, ami feltételezéseink szerint korábban a református iskoláé volt. Ez az épület a Mélyárok mellett, az új óvoda mögötti murvás parkoló területén állt, átellenben az akkor még ott tornyosuló református templommal.

A 70-es évek közepén az iskola a mai hivatalból felköltözött a Faluházba, **1983-ban** pedig elkészült a Székely Bertalan Általános Iskola ma is használatos épülete, és ezzel megszűnt a két műszakos tanrend is. Az egykori községi iskola épületében a költözés óta a falu életét érintő legfontosabb ügyekben születnek és hajtják végre döntések, és ahogyan bővült a hivatali apparátus, úgy bővítették a mára már épületegyüttessé nőtt komplexumot is tovább.



A kis toronyban egykor harang lakott, mely az iskolába hívogatta a gyerekeket

A SZADAI KÖZSÉGI ISKOLA PECSÉTJE 1871
Rajta a jelmondat: **NEVELJÜNK**



Községi iskola (1930 körül)

Utunkat már folytathatjuk is az utolsó állomás, a 2020-ban felújított Mini Bölcsőde felé, de a katolikus templom előtt majd álljunk még meg néhány szó erejéig!

Néger Adolf villája és a régi pékség



Néger Adolf
honvédkapitány

A katolikus templom melletti, hosszú, rózsaszín falú magánház nem más, mint Néger Adolf honvédtiszt egykori szadai nyaralója. Innen kapta nevét a Négerföld nevű terület a Halesz-tanyával szemben, a Mondikörnyékén.

A Dózsa György út mentén haladva, a Kisfaludy utcával majdnem átellenben, láthatunk majd egy piros kis parasztházat. Ennek hátsó részében még az 50-es években is pékség működött. Az este bedagasztott és hajnalra megkelt kenyeret ide hordták a szadai asszonyok kisütni.



Néger Adolf villája a katolikus templom mellett (1909 körül)

A Szadai Hitelszövetkezet székháza

Most a Mini Bölcsőde, azaz az egykori Szadai Hitelszövetkezet épülete előtt állunk, melyet 1930-ban építettek. Ahhoz, hogy megértsük, miben áll ennek a még mai szemmel is impozáns épületnek a jelentősége a mai kis falunk vonatkozásában, ahhoz egészen 1896-ig kellett visszamennünk az időben. Ekkor született meg ugyanis Csilléry Lajosnak, a református gyülekezet akkori lelkipásztorának dolgozata, melyben részletesen leírja, hogy miért alapították meg **1886. májusában** a Szadai Önsegélyző Kölcsön-egyletet, és az hogyan formálta át 10 év alatt a település arculatát, a közösséget, és milyen anyagi és erkölcsi hozadéka volt Szada életében.

Amikor a szövetkezés ötlete megszületik, Szada lakói szinte a nyomorban tengetik mindennapjaikat, terhelik őket a magas állami adók, egy haláleset például kész érvágás egy átlagos család életében, mert a temetés költségeit csak akkor tudják fedezni, ha ehhez kicsi vagyonukat is elzálogosítják. És ha ez még mind nem lenne elég, kitör a filoxéra járvány, ami még azt a kevés szőlőtermést is elviszi, amire eddig legalább támaszkodhattak.

Csilléry Lajos ezeket az áldatlan állapotokat enyhítendő, **1883-ban halotti egyletet** hozott létre, ahol minden társulatbeli egyén halála után a közösség minden tagja adott összeget fizetett, 1884-től pedig minden évben visszakapott az elhunyt családja a felhalmozott tőkéből. A cél az volt, hogy 25-30 év után olyan tőke halmozódjon fel, hogy a tagoknak a temetés költségeire gondjuk ne legyen. Ezzel az intézkedéssel a lelkész megmentette a családokat az anyagi csődtől.

1886-ban önállóan, még a vármegyei központ létrejötte előtt alakul meg a hitelszövetkezet. Az alapító igazgatóság öt tagból áll, akik Csilléry Lajos, Sztanill Sándor, Soltész Lajos és Néger Adolf, akinek egykori villájára korábban felhívtam a figyelmet.

Az első években földeket vásároltak, köztük a nagyváradi káptalan birtokát, melyeket szétosztottak a tagok között. Arra különös gondot fordítottak, hogy a legszegényebbek is földhöz jussanak, és ezzel lényegében megváltoztatták a község képét. Saját rétje lett a falunak, nem szorultak rá többé, hogy a szénát más településekről vásárolják meg, és a vagyontalanoknak sem kellett tovább Fótra, Szentjakabra, Babatra vagy Gödre járni aratni, ugyanis minden szorgos kézre helyben lett szükség. Sőt, idővel a szomszéd településekről is hozzánk kezdtek el átjárni dolgozni a kétkezi munkások.

Ekkor Szadán 1100 fő lakott 210 házban, amelyből csak 30-40 ház nem volt tagja a szövetségnek. A szövetkezet szociális hálóként szötte át Szada közösségét, az emberek elkezdtek egymásra odafigyelni, javult az általános morál a faluban, és eme nagy összefogás eredményeképpen a legszegényebbeket is hozzásegítették némi vagyonhoz.

Mindezek feltételeit a rendszeres pénzbefizetésekből felhalmozódott anyagi tőke és az abból vásárolt tárgyi eszközök adták, és az az olcsó hitel, amit az arra rászorulók kaphattak.

6.

állomás



A Szadai Hitelszövetkezet 1930-ban átadott székháza

1900-ban a Szadai Hitelszövetkezet csatlakozott az Országos Központi Hitelszövetkezethez, 1905-ben pedig dr. Hajós Menyhért is bekerült az igazgatósági tagok közé, míg Csilléry Lajost Mátis Márton református lelképásztor váltotta a grémium élén. Hajós Menyhért ezzel megkezdte 30 éves pályafutását az intézet elnökeként, melyet **1930-ban egy jubileumi ünnepség** keretében és ezen épület felavatásával meg is ünnepeltek.

A Dömsödről származó közgazdásznak azonban nem csak ezt a gyönyörű épületet köszönhetjük. Az ő nevéhez fűződnek annak a Szadát is érintő, Veresegyházat Gödöllővel összekötő villamos üzemű helyi érdekű vasútvonalnak a tervezése és előmunkálatai, ami aztán 1911-ben meg is valósult. Ennek a nyomvonala a mai Vasút utcán húzódott és folytatódott a Köztemető alatt egészen Gödöllőig.



Dr. Hajós Menyhért
bankár, közgazdász

Magyarország egyik legrégebbi hitelszövetkezetét 1948-ban államosították, és a Magyar Nemzeti Bank gödöllői fiókjához csatolták. **1950-ben** az állam visszavásárolta az épületet és Szada község kezelésébe adta, azóta pedagógusok szolgálati lakásaként működött **egészen 2020-ig**, amikor Mini Bölcsődét létesített benne az önkormányzat.

A füzet összeállításához felhasznált források

IMPRESSZUM

Szerkesztette:

Tóth Éva

Olvasószerkesztők:

Monok Zsófia
Körös András

Lektorálta:

Novák Lászlóné
és
Dr. Csokonai-Illés Sándor

Facebook:

Szadai helyismereti séták

E-mail:

szadaisetak@gmail.com

Szada, 2021



Leírások:

- 1908. évi XXXIV. törvénycikk indokolása a vác-budapest-gödöllői helyi érdekű villamos vasut engedélyezéséről * (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torvenyei>)
- Dr. Csokonai-Illés Sándor: A település helynevei (Szada kincsei sorozat, 2018)
- Központi Értesítő, 1905. (30. évfolyam) 68. szám
- Központi Értesítő, 1936. (61. évfolyam, 1. félév) 9. szám
- Magyar Hírlap, 1935. július 2.
- Néptanítók lapja, 1909. (42. évfolyam) 36. szám
- Új Barázda, 1930. október 1.
- 2111 Szada, 2006. augusztus
- Protestáns egyházi és iskolai lap, 1896. 22. szám
- 2111 Szada, 2016. 14. évfolyam, 12. szám
- Természettudományi Közlöny 1886. (18. évfolyam) 202. füzet
- Varga Kálmán: Szadai kúriák és villák (2015)
- Szada képeslapok és fényképek tükrében (1900-2014)
A kiadás éve: 2014

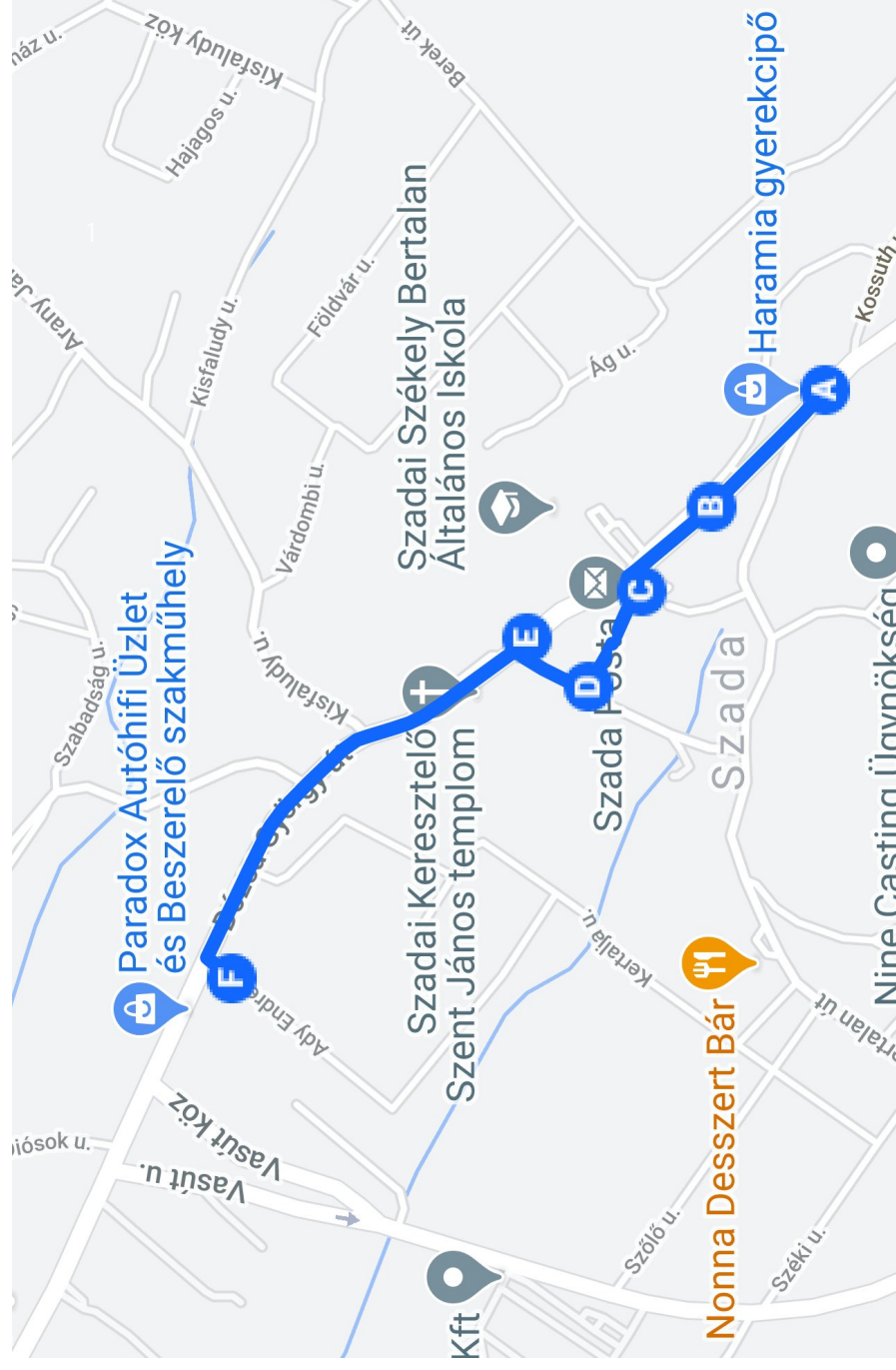
Képek:

- Címlap: Csodaszarvas szökőkút - részlet (saját fotó)
- Tiszta szoba: Udvarnoki István
- Régi képeslapok és azok részletei: Bristyán Gábor gyűjteménye és darabanth.com
- Horváth Lajos: Pest megye városi, községi és megyei pecsétjei, 1381-1876 - Pest Megyei Levéltári Füzetek 4. (Budapest, 1982)
- Bagolyvár, Szadai Hitelszövetkezethez kapcs. képanyagok: Fejezetek Szada község történetéből (2000)
- Tűzoltó kocsi: Bajkai Andrásné
- Szada angyalos címere és Turul-Életfa és a csodaszarvas: Papp Tibor
- Legéni Lídia: Vasárnapi újság, 1888. (35. évfolyam) 37. szám
- Néger Adolf portréja, Néger-villa: Kádár Attila

Séta Szada központjában

Az útvonal hossza: 1000 m Időtartam: xx perc

- A** 1. állomás: Tájház
- B** 2. állomás: A régi kocsmá (Halftone nyomda)
- C** 3. állomás: Fótér
- D** 4. állomás: A Lidianna emlékkút
- E** 5. állomás: Polgármesteri hivatal
- F** 6. állomás: Mini Bölcsőde (a Szadai Hitelszövetkezet székháza)



A magyar nő az Idők viharában

Az önkéntes ápolónő



Mátis Mártonné írja Szadáról a következőket: Két hétre tervezett balatoni üdülésemből még csak öt nap telt el, amikor kitört a háború. Nyomban csomagoltam, és a legközelebbi vonattal indultam haza. A hosszú útvonal állomásain hadbavonulók búcsúztak családjuktól, sokan utoljára. Férjemet háborgó nyugtalanságban találtam otthon, ő nem ment, nem is mehetett, hivatali állása, munkája otthon tartotta. A szemébe néztem, és azt mondtam:

- Téged itthon tart a kötelesség, de én megyek: szívemmel, erőmmel szolgálni akarom hazámat.

Önkéntes ápolónőnek jelentkeztem. A váci katonakórházba kaptam beosztást legelőször. Betegeket kezeltem, padlót sikáltam, ablakokat mostam reggeltől estig. Az ötven kilométeres utat naponként a túlsúfolt vonat lépcsőjén tettem meg. Este megfőztem otthon az ebédünket, éjszaka mostam, takarítottam. Elbocsátottam a háztartási alkalmazottamat is, nem tellett a bérére akkoriban. Hat hónappal később a Vöröskereszt segítségével a mi községünkben rendeztünk be kórházat. Akkor már otthon maradhattam, rám bízta a tüdővézsések kórtermét. Sokszor magam is már-már ágynak estem, úgy legyengültem, de sohasem hátráltam meg a munka elől.

A rendkívüli idők valóban rendkívüli feladatokat róttak reánk, és elmondhatom, hogy igyekeztünk azoknak megfelelni. Községünkben minden erőnkkel részt vettünk a segítőmunkában. Egy Erdélyből menekült anya hat gyermeke közül egy leánykát magunkhoz vettünk. Súlyosan beteg volt szegényke, hosszú hónapokon át kellett kezeltetnünk, míg rendbe jött. Azóta felneveltük szépen, jó polgári nevelést kapott. Férjhez is ment, most férjével és két gyermekével él az állástalan diplomások bizony nagyon sanyarú kenyerén. És azután mi indítottuk meg a mozgalmat azért, hogy állítsunk emlékművet a község negyvenhat hősi halottjának, annak terheiből is kivettük a részünket, amennyire tőlünk tellett.

(Részlet az Új Magyarország, 1938. július (5. évfolyam), 153. számában megjelent cikkből)

A sebesültek ellátása Szadán



Katonanap Szadán. A szadai ref. egyház jól sikerült katonanapot tartott augusztus 18-án. Reggel 9 órakor a község összes lakói – felekezeti különbség nélkül – istentiszteletre gyülekeztek a templomba, amikor is a lelkész buzdító beszédben hívta fel a ünneplő közönséget, hogy jelen nehéz időkben mindenkitől segítséget vár a haza. Hazaszeretetét mutassa meg tehát minden lélek olyan jelekben, hogy a harcolók is megérezzék, hogy amint ők értünk, mi értük teszünk mindenedet. Ez isteni parancs! A szent célra gyűjtőket – kik házról házra járnak – várva várja minden szív. Felhívás eredménye 950 K készpénz és 400 K értékű termény, melynek egy része a sebesülteket illeti, másik része pedig a kenyér-kereső nélkül maradt helybeli szegényeké lesz, a tél folyamán. Gyűjtő a lelkész derék neje volt harmad-magával.

(Protestáns egyházi és iskolai lapok, 1914. (7. évfolyam) 36. szám)

Sebesültek ápolása. Szadán (Pest m.) is 42 sebesültet ápolnak a kórházzá berendezett iskola három nagy termében. Három helybeli úrinő ápolja a sebesülteket, kik közül az egyik a betegápolói kurzust végzett lelkész neje. A sebesültek számára a katonanap óta már másodszor rendeztek terménybeli gyűjtést a hívek között, melynek eredménye: 21 mm. krumplics, 3 mm. bab, 2 1/2 mm. alma, azonkívül tojás, befőttök, csirke és 1 bödön zsír lett. Ki tudja, hányszor lesznek még a hívek felszólítva, hogy adjanak abból, amit Isten adott. Ha valaha, most csakugyan hangzik felénk az ige, hogy a jótéteményben meg ne restüljünk. Hát az micsoda boldogság az ápolónőkre, mikor egy-egy sebesült felgyógyulva távozik, s könnyes szemekkel mond köszönetet a gondos kezek ápolásáért! Szinte olvasni lehet szemeikből, hogy hát mégis érdemes volt a hazáért megsebesülni. Lelki gondozásukról a lelkész gondoskodik. Ha volna hely egyházmegyénkben – messzebből nem várhatunk –, honnét bármily csekély adományt (pénzt, terményt) kaphatna a kórház, igen hálás lenne érte a vezetőség. – Eddig a tudósítás, íme a buzgó lelkész (Mátis Márton) munkája, a mely szélesebbkörű támogatást érdemel!

(Protestáns egyházi és iskolai lapok, 1914. (57. évfolyam) 49. szám)

Gr. Pejácsevich János adománya a községi iskola építésére



Gróf Pejácsevich János szadai földbirtokos úr, ki a tudományok és művészetek társaságában, a világ zajától félrevonulva, de a kor mozgató ezméivel annál meghittebb társalkodásban él szadai magányában, tegnapelőtt a következő okiratot adta, mint pestmegyei tanfelügyelőnek, kezembe:

„Adomány-levél.

Azon meggyőződésemben, hogy – a fájdalom – nagyon korán elhunyt báró Eötvös József m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek, a felvilágosult és nemes keblű hazafinak emlékét hozzá méltóbban nem tisztelhetem meg semmivel, mintha az ő hő szeretettel s önfeláldozással ápolt eszméinek és óhajainak a népnevelés emelése körül valószínűsítéséhez gyöngé erőmmel hozzájárulni igyekezve, egy községi iskola megalapítására teszek tehetségemhez mért áldozatot, – a meggyőződésből kiindulva:

jelen adomány-levelem erejénél fogva, egy Szadán, az 1868. XXXVIII. t. cz. szellemében és értelmében állítandó felekezeti nélküli községi-iskola javára ezennel 6000, azaz: hatezer o. é. forintnyi adományozást teszek, és pedig oly módon, hogy a mondott összeg felét, t. i. 3000 háromezer o. é. forintot a szükséges iskola-épület előállítására, másik felét, szintén 3000 háromezer o. é. forintot egyik tanító javadalmazásának alapjául szentelem.

Az építésre szánt 3000 ftot, a szükséghez képest az építés folyama alatt, a tanítói javadalmazás alapjául szánt másik 3000 ftot pedig az iskola megnyitása napján készpénzben letenni magamat kötelezem.

Jelen adomány-leveletem, valamint magamra, vagy netáni örökösömre nézve kötelezőnek vallom, úgy másfelől kikötöm, hogy jelen adományom kizárólag felekezeti nélküli községi iskolára fordíttassék s ezen általam kijelölt céljától soha el ne vonathassék.

Kelt Szadán, 1871. febr. 22-én.

Gróf Pejácsevich János.

Eddig az adomány-levél.

(Emlékoszlopok, Politikai Ujdonságok, 1871. (17. évfolyam) 10. szám)